

BAVO
DHOOGE
SCHADUW
VAN DE
KONING

- 1940 -

De bezetting van België. De jonge koning Leopold III weigert naar Engeland te vluchten. Hij gaat in ballingschap in het kasteel van Laken, maar staat onder bewaking van de Duitse kolonel Werner Kiewitz. Zo begint een opmerkelijke relatie tussen twee mannen die elkaar beter leren kennen. Als een schaduw volgt de kolonel de koninklijke krijgsgevangene op diens doelloze tocht door een land dat niet meer het zijne is. De bewaker bespioneert de koning uit angst voor ontsnapingspogingen en verborgen boodschappen gericht aan het verzet. Hij maakt van dichtbij ook het amoreuze leven mee van een vorst die zichzelf steeds meer verliest, én van de bloedmooie prinses Lilian, die eveneens een hoofdrol voor zichzelf opeist. Gaandeweg ontpopt de bewaker zich tot beschermengel, die stinkende potjes bedekt moet houden en het geïdealiseerde beeld van de Koning der Belgen uit elkaar ziet vallen. Wil de kolonel zijn vriendschap met de koning in stand houden of is hij louter opportunistisch? Dan keren de rollen om...

"In human relationships, kindness and lies are worth a thousand truths. It is impossible to go through life without trust: that is to be imprisoned in the worst cell of all, oneself. The world is not black and white, it's black and grey."

- Graham Greene -

*"Je te raconterai l'histoire de ce roi, mort de n'avoir pas pu te rencontrer.
Laisse-moi devenir l'ombre de ton ombre."*

- Jacques Brel -

BORGERHOFF
& LAMBERIGTS

Gent, Belgium
info@borgerhoff-lamberigts.be
www.borgerhoff-lamberigts.be

ISBN 9789089313737
NUR 300/330
D/11.089/100702

© 2013, Borgerhoff & Lamberigts nv

Auteur: Bavo Dhooge
Eindredactie: Kjell Neckebroeck
Coördinatie: Wim De Bock & Ruben Van Zeveren

Ontwerp omslag: Studio Jan De Boer
Binnenwerk: Evelien Degeyter

Dank aan Herman Brusselmans

Gedrukt in Nederland

Eerste druk: september 2013

Niets uit deze uitgave mag worden veeleelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, elektronische drager of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

*Dit boek is een geromantiseerde en gefictionaliseerde bewerking van geschiedkundige feiten;
elke mening of interpretatie is niet die van de auteur, maar van de personages.*

*Mijn dank gaat uit naar Leen Meganck
Mijn speciale dank gaat uit naar Kjell Neckebroek
Mijn oprechte dank gaat uit naar mijn gezin en mijn familie*

Dramatis Personae	12
Voorwoord	15
PROLOOG (1917)	19

EERSTE DEEL

DE KONING, DE HELD (1940-1942)	23
Belaagd door de schaduw van de dood	25
De gevangene in ballingschap	35
Oppas of spion?	51
De plannen van Leopold, in de tang van de bewaker	67
Een eerste geval van dreigende chantage	77
De geheim agenten	92
Schiet niet op de boodschapper: bij Hitler	111
Indringers: het moordcomplot tegen de koning	137
De Kardinaal: spion of biechtvader?	165

TWEEDE DEEL

DE KONING, DE AFVALLIGE (1942-1945)	175
Bewaker wordt baas	177
Koning Kiewitz I	200
Hitler in de schaduw	225
Het verraad van Kiewitz	242
De verbanning van de koning	269
De koning achterna	299
De jacht op Kiewitz, leven als een schaduw op de vlucht	314

DERDE DEEL

DE KONING, DE AFWEZIGE (1945-1965)	335
De bewaker in de gevangenis	337
Het gevecht op leven en dood aan het oostfront	357
De bewaker in de gevangenis, deel twee	382
De terugkeer van de koning	400
Het verraad van de koning	411
De aanslag	423
Wachten op de koning	438

EPILOOG

Bronvermelding	446
	448

DRAMATIS PERSONAE

- Koning Leopold III**, vierde Koning der Belgen
Kolonel Werner Kiewitz, verbindingsofficier
Prinses Lilian Baels, prinses van Retie, tweede echtgenote Leopold III
Kroonprins Boudewijn, oudste zoon van Leopold III
Kroonprins Albert, tweede zoon van Leopold III
Kroonprinses Joséphine-Charlotte, eerste dochter Leopold III
Koningin Astrid, eerste echtgenote Leopold III
Koningin Elisabeth, moeder van Leopold III
Delmarcelle, Waals journalist/reporter
Otto Meissner, staatssecretaris onder Hitler
Hubert Pierlot, eerste minister in de regering van Leopold
Hendrik De Man, minister, politiek raadgever Leopold, socialistisch voorman
Paul Henri Spaak, minister
Frans Peeters, regisseur/controleur paleisparken van Laken
Graaf Robert Capelle, persoonlijke secretaris van de koning, lid van Burgerlijk Huis
Louis Fredericq, kabinetschef van de koning, lid van Burgerlijk Huis
Generaal Raoul Van Overstraelen, militair raadgever van de koning, lid van Militair Huis
Alexander von Falkenhausen, Duits ambassadeur/gouverneur, *Militärbefehlshaber* in België
Auguste Tilkens, lid van de koninklijke entourage, generaal Militair Huis

Lislotte Landbeck, minnares van de koning
Mevrouw Lefèvere, minnares van de koning
Constantin Canaris, hoofd van de Gestapo, België
Adolf Hilter, Führer
Paul Schmidt, vertaler/tolk
Walter Rummel, pianist
Francesca Rummel, echtgenote
Johann Kantschuster, *SS-Obersturmführer* in Fort Breendonk
Arthur Prauss, *SS-Untersturmführer* in Fort Breendonk
Philipp Schmitt, *SS-Sturmbannführer* in Fort Breendonk
Otto Lurker, *Standartenführer*
Jacob Servais, kraker
Von Alvensleben, *SS-Gruppenführer*
Lucien Jacques de Dixmude, ordonnansofficier
Generaal Patch, generaal van het Amerikaanse bevrijdingsleger
Schmundt, staatssecretaris, opvolger van Meissner
Heinrich Himmler, *Reichsführer* van de *Schutzstaffel*, SS
Jacques Pirene, secretaris van Leopold na de oorlog
Julien Lahaut, leider van de communistische partij
Albert De Vleeschauwer, minister
Jean Duvieusart, minister

VOORWOORD

Dit boek kwam tot stand vanuit één zin in een krantenartikel. Één zin, één beeld: ‘... toen de koning en zijn vaste bewaker op stap waren.’ De zin was wellicht uit de context gerukt, maar bleef me jarenlang achtervolgen. Het beeld zag ik pas later. Een foto vatte het hele verhaal samen: kolonel Werner Kiewitz, bewaker van de koning, die half uit beeld, met een blik vol bewondering én macht tegelijk naar de koning lonkt. Er stonden nog twee andere figuren op de foto: staatssecretaris Meissner, chef van de *Präsidentkanzlei* van Hitler, die met zijn gezette gestalte een barrière vormde tussen links de koning en rechts zijn bewaker. Voorts was ook graaf Capelle aanwezig.

Nooit eerder waagde ik me aan een roman over de Tweede Wereldoorlog, omdat ik dacht dat er al heel veel, misschien wel té veel boeken en films over die woelige periode bestaan. Waarom dit boek dan toch nog schrijven? Heel simpel: omdat het niet gaat over de Tweede Wereldoorlog maar over twee mensen. De oorlog speelt zich hier niet af op het front maar in een kasteel, en nog meer misschien in twee hoofden.

Een andere reden waarom ik me nooit aan een historische oorlogsroman heb gewaagd, is de research. Als kind van de jaren zeventig heb ik, gelukkig maar, nooit aan den lijve een oorlog meegemaakt, maar natuurlijk had ik ouders die allebei in de oorlogsjaren zijn opgegroeid, en vroeger nog, grootouders die actief waren aan beide kanten. Toch ken ik weinig verhalen over de oorlog. Hoe kon ik dan het alledaagse leven in het kasteel van Laken treffend tot leven brengen? Het kasteel was een eiland, verborgen voor het oog van het volk, net als de raadselachtige koning zelf.

En toch wilde ik weten hoe het eraan toeging tussen die twee individuen. Zo startte een heel delicate oefening, voortdurend balancerend tussen leugen en waarheid, tussen fictie en non-fictie. Er waren natuurlijk de geschiedkundige feiten over de oorlog en vooral de rol die de koning erin speelde. Ook de tijdlijn diende gerespecteerd te worden, want geschiedvervalsing was wel mijn allerlaatste betrachting. Toch is enige ‘dichterlijke vrijheid’ onvermijdelijk. De rol en de persoon van

de koning zijn alombekend, en toch ook weer niet. Ondanks de vele boeken die ik heb gelezen, bleef hij een schim waar ik geen vat op kreeg, laat staan dat ik in zijn hoofd kon kijken. Of zoals hem werd ingeprent: wees een slinx. Niemand wist, misschien hijzelf ook niet, wat hij wilde. Nam hij verkeerde beslissingen en maakte hij fouten in de oorlog? Natuurlijk, dat kan niet anders en dat is ook al veel eerder bewezen. Maar wat *dacht* hij op die momenten? Het ene moment schreef hij een brief om de vrijlating van de krijgsgevangenen te bepleiten, het andere moment zat hij op de thee bij Hitler.

De rol van de hoofdrolspeler in dit verhaal, de bewaker, is nog vager. Hij is een voetnoot, niet alleen in de wereldgeschiedenis, maar zelfs in de opgetekende geschiedenis van de koning. Hij komt amper een paar keer voor in de archieven, terwijl hij toch vier jaar lang elke dag aanwezig was in de entourage van de koning. Zulke zaken prikkelen mijn verbeelding. Enerzijds moest ik me houden aan de feiten rond de bewaker, anderzijds bood het gebrek aan een historisch referentiekader omtrent Kiewitz ook een grote vrijheid. Vandaar dat dit boek ook fictie is, een geromantiseerd verhaal gebaseerd op geschiedkundige feiten.

Ten slotte was ik me ervan bewust dat ik een erg gevoelige snaar zou raken. Wie was goed of fout in de oorlog? Wie stond aan de juiste kant? De schuldvraag, de wraak, de tegenstelling tussen Vlamingen en Walen, het zijn allemaal heel belangrijke en netelige onderwerpen. Kan men een Duitse kolonel, aangesteld door Hitler, wel opvoeren als een hoofdpersonage, laat staan omschrijven als een mens met slechte, maar ook goede eigenschappen? Kan men zich de vrijheid veroorloven om een verguisde koning deels in een ander daglicht te stellen? Als overtuigd republikein dien ik enkel het verhaal, het Grote Verhaal, en heb ik er geen enkel belang bij om de monarchie te verheerlijken. Het geslacht van de Coburgs kent grote gebreken, schandalen volgden elkaar op en ieder lid van de koninklijke familie blijkt wel ergens bij betrokken te zijn.

Voor mij echter stond de relatie centraal tussen twee mensen, die beiden helften zijn van één groot Frankensteinmonster, samengesteld uit fictieve maar ook waar gebeurde elementen. Het is het portret geworden van een beeld en zijn spiegelbeeld, waarbij op den duur niet meer duidelijk is wie het beeld is en wie de spiegel.

Maar aan het einde van de rit moet zelfs ook een Frankensteinmonster een ziel, een geweten of een hart krijgen.

Toch?

B.D.

PROLOOG (1917)

De loodzware wolken, die met hun motregen de modderplassen van de akkers op het Vlaamse platteland herscheppen tot uit klei opgetrokken golems, krijgen op die druilerige dag het gezelschap van een andere vreemde wolk. Die hangt lager, zweeft als een spookachtig monster over de akkers en sleept de Dood achter zich aan. Een zeldzame camera ratelt als een kleine mitrailleur en registreert, zonder klank, zonder schroom. Het geschreeuw, de wanhoop en de granaatinslagen. De wolk, die langzaam maar zeker de vlakte inneemt, brengt de stilte met zich mee. De vijand heeft zijn mondmasker bij de hand om de holle angstblik in de ogen te verbergen en zijn hese schreeuw te beteugelen. Terwijl de gaswolk langzaam de overkant inneemt, verstilt het tumult van de geweren, het getrappel in de modder, het geratel van de artillerie. Het monster slokt het leven op de vlakte op, terwijl de levenden in de loopgraven zitten te wachten om toe te slaan en wanneer het gas eenmaal zijn werk heeft gedaan, de klus in genadeloze gheoorzaamheid af te maken.

Midden in de loopgraven zien we een jongeman zitten, een Duitser zonder rang, die over de wind moet waken. Als een weerkundige zit hij op de uitkijk, de ellebogen steunend in de modder, de bajonet als een strijkstok naast het lichaam geplaat. Hij tuurt geconcentreerd naar de lucht, volgt het parcours van de gaswolk, als een kind dat op zoek is naar gezichten in de bolle witte wolken. Maar nu is de hemel gesloten, en wanneer het gas zich mengt met de regen, ontstaat één grote, duistere Andere Wereld. Het valt niet mee om de richting van het gas te blijven volgen, maar plots roept de jonge Duitser:

‘Het verandert!’

Het gas verandert niet van gedaante; het blijft een monster, maar op de draaiende wind komt het plots teruggedrijven.

‘Het komt onze richting uit!’

De bewaker van het gas licht de rest van het peloton in en zet als eerste zijn gasmasker op. Het moordende mosterdgas bijt echter te hard. Tegen hun zin kruipen de soldaten uit de loopgraven, als mierenjongen uit een nest, en zwerven uit over de akker. Het masker hangt; plots zijn zij vermomd als monster. Zij zijn allemaal

kleine deeltjes van het Grote Monster geworden. Het lawaai van granaten, geweren en kanonnen maakt plaats voor krijzen, kreten en kuchen.

Ook onze jonge Duitser begeeft zich naar het slagveld en wanneer de dichte mist van het gas langzaam wegtrekt, doemt ineens de vijand op. Is het wel de vijand? Met de gasmaskers op lijkt iedereen op iedereen. Op bajonetten staat geen naam, uniformen vergaan in de grijze massa. We zien de jongeling om zich heen kijken; hij hoort stemmen, maar door het gasmasker verstaat hij de taal niet. In de aanval is hier en daar een helm zoekgeraakt. Als een schim dwaalt onze man rond, een geest dolend over de akker. Voor en achter hem zien we de loopgraven liggen, maar niets is nog zeker. Het gas zorgt voor opperste verwarring. Onze vriend - of onze vijand - bevindt zich in het bekende niemandsland. Midden in de vlakke van de akker blijft hij plots staan, draait om zijn as. Hij raakt bevangen door de rook en het gas, maar is vooral verlamd van schrik. Als hij niet oplet, kan hij elk moment een bajonet in zijn buik gespietst krijgen.

'Waar ben ik?' horen we hem denken.

Hij beseft dat hij zijn peloton achter zich heeft gelaten. In de steek gelaten? Welke kant moet hij dan op? Hij moet een keuze maken. Hij weet niet meer wat links en wat rechts is. Wat achter hem ligt, ligt voor hem en omgekeerd. Neen, hij kan geen kant meer op.

Als hij niet beter wist, zou hij zichzelf op het veld tegenkomen en argeloos voorbijlopen. De gaswolk is nu bijna helemaal voorbijgedreven. Zou hij het aandurven om het masker af te zetten, zodat hij zijn makkers kan roepen? Of tekent hij daarmee zijn doodvonnis? Misschien is het wel beter om het masker als vermomming aan te houden. Het zal een gok worden.

Maar de lokroep van verse lucht klinkt te luid. In één beweging haalt hij toch het masker van zijn mond en hapt naar adem. Maar hij heeft het mis. Het gas is nog niet helemaal weggetrokken. Meteen dringt *het* binnen, zonder waarschuwing, in zijn lichaam, in zijn hoofd, in zijn zenuwen. Hij voelt het. Hij *weet* het. Wanneer hij zijn masker weer opzet, is het al te laat. Hij is 'veranderd', alsof het gas zijn ziel heeft aangetast.

Als een wandelend lijk passeert hij een paar andere soldaten, die al even beneveld voortstropelen. Hij keert terug naar de loopgraven. Na een paar meter in de modder voelt hij de eerste regendruppels weer op zijn gezicht vallen; het teken dat het gas nu volledig is verdwenen. De druppels spoelen hem schoon aan de buitenkant, maar vanbinnen schuilt nog steeds het monster. Hij strompelt tot bij de loopgraven en laat zich net op tijd in de gracht vallen. Daar worden de lijken gebruikt als zitje of als trap. Hij kijkt om zich heen; door het stoffige glas van het masker ziet hij zijn lotgenoten. Sommigen liggen op sterven, hoesten bloed op of prevelen een gebed. Een jongen van nog geen achttien staart naar een foto van

zijn jonge verloofde die hem gelukkig toelacht, maar dan waait de lach weg in het Grote Niets. Wanneer onze held zijn masker afzet, is de verschrikking nog groter dan de gaswolk.

Hij zit weer op zijn plaats...

In de loopgraven, maar...

Aan de andere kant...

Aan de *andere* kant!

Naast hem zitten, onder hem liggen Fransen! De onheilspellende stilte wordt onmiddellijk kapot gereten door flarden Frans. Verdwaasd blijft hij zitten. Het kan niet anders dan dat zijn masker weldra zal worden afgerukt. Met zijn rug tegen de zandzakken houdt hij ze in de gaten. En dan gebeurt het onvoorstelbare. Ze merken hem niet eens op!

Als een kameleon gaat hij op in het grijs van de zandzakken. Het gas heeft hem getransformeerd tot iemand anders, tot de Onzichtbare Man; hij loopt geen gevaar. Maar zij wel.

Net wanneer hij denkt dat hij zich zal moeten opmaken om ten strijde te trekken en met zijn bajonet als een wilde tekeer te gaan, een stormram te worden, en ze van de eerste tot de laatste af te maken, beseft hij dat het gas hem nog altijd in zijn greep houdt. Zonder te zuchten of zelfs maar te ademen ontdoet hij een Franse soldaat van zijn helm, die er als een gouden kelk bijligt. Hij zet de helm op, wacht het juiste moment af en trekt dan de jas van een dode Fransman aan. Een beetje misnoegd merkt hij op hoe versleten de pluim van de vijand is; er ontbreekt een knoop en er zit een bloedvlek op de kraag. Doodzonde om zich tot zo'n verkleedpartij te moeten verlagen, maar hij doet het toch maar. Veel zal hij toch niet te doen hebben, dus misschien kan hij om de tijd te doden het uniform in orde maken en zo zijn blazen en fatsoen weer oppoetsen.

De rest van de dag blijft hij, midden in de stank, de ratten en het verderf, de loopgraaf bewaken. Hij hoedt zich voor de vijand. Omsingeld en omringd door doden is hij, maar het gas houdt hem in leven. En de enige vraag die door zijn hoofd spookt: wat zal dat gas later van mij maken?

I
**DE KONING,
DE HELD**
(1940-1942)

BELAAGD DOOR DE SCHADUW VAN DE DOOD

- 1 -

In de nacht leiden schaduwen soms schichtig een eigen leven. Ze worden weggetrokken uit het lichaam dat we overdag te zien krijgen, en verschijnen op donkere wanden en muren, verlicht door het flauwe schijnsel van een lantaarnpaal, of op de kasseistenen van een verlaten straat in het Baden-Baden van 1949. De schaduw, die sluwe slang, is een masker dat het ware gelaat van een mens verbergt. Het is een anoniem kader waarin elke karaktertrek vervaagt en uiteindelijk verdwijnt.

Het was op een van die zeldzame *open* nachten - klare hemel, volle maan - dat ik werd overvallen door een schaduw. Ik was op weg naar een café, het enige café in Baden-Baden waar op dat tijdstip niet veel stamgasten meer rondhingen, en de enige plek waar ik me veilig voelde. Ik liep op het trottoir van de hoofdstraat, die door de bombardementen enkele jaren eerder voor de helft was weggeblazen en waarvan de overheidsgebouwen en huizen slechts als verminkte, kapot geschoten standbeelden overeind waren gebleven. Ik zag de schaduw niet voor me, maar naast me verschijnen, op de half afgebroken muur van een garage. Dat betekende dat de 'eigenaar' van de schaduw zich een paar passen achter me bevond. Hoe benauwd kan een man zich voelen in zo'n nacht: hoewel mijn instinct me toeschreeuwde dat ik me moest omdraaien, deed ik het niet. Ik liet de schaduw toe, *tolerde* hem een moment, zoals de bewoners van de straat ook de kogelgaten, de kanoninslagen en de davidsterren op hun gevels hadden getolereerd. Het had de schaduw van een verdwaalde kat kunnen zijn, of een rat, maar ik wist dat het een man was. Ik wachtte het juiste moment af om hem te betrappen. Ik naderde de hoek van de straat, waar een krantenkiosk stond, sloeg een zijstraat in en verborg me in het eerste het beste portiek van een aan flarden geschoten herenhuis. Het kleine metalen hek van het portiek stond half open; het huis zag er bouwvallig en onbewoond uit. De pinnen en het slot van het hek waren verroest en voor de helft afgebroken, onmachtige

tralties van een sinds lang verlaten gevangenis. Ongeduldig wachtte ik op mijn belager. Ik telde de seconden maar hij kwam niet tevoorschijn. Was het een waanvoorstelling geweest? Een zoveelste teken van paranoia? Misschien was de figuur een schuinsmarcheerder die nog laat op pad was en zich naar huis haastte om stilletjes naast zijn echtgenote in bed te kruipen. Of misschien betrof het een dame van lichte zeden die, nu de kust weer min of meer veilig was, de resten van de bewoonde wereld aan het verkennen was, op zoek naar mannen die jarenlang van genot verstoken waren gebleven. In ieder geval bleef ik nog even staan in het portiek, op de uitkijk, klaar om hem te overmeesteren.

Een paar weken geleden had ik een wapen gekocht, een oude Mauser van een vangengenomen officier. Het was geladen en ik droeg het met me mee in de broekzak van mijn kostuum, als een konijnenpoot. Het was anders dan mijn Luger, het dienstwapen dat ik jarenlang bij me had gedragen toen ik nog officier was, maar het zou wel volstaan om me te verdedigen tegen mijn moordenaars. Bovendien was het ook makkelijker te gebruiken met één hand dan een Luger.

Ik werd namelijk gezocht. Er stond dan wel geen prijs op mijn hoofd, maar ik wist met stellige zekerheid dat ze me in de gaten hielden - zoals een man beseft dat zijn laatste uur heeft geslagen. Het kon niet anders. Ik had vele vijanden gemaakt uit vele landen, van goede en slechte kanten, van West naar Oost. Ik wachtte nog tien tellen, maar toen het rustig bleef, concludeerde ik dat de kust veilig was en dat de nacht weer helemaal voor mij alleen was. Ik kwam tevoorschijn uit het portiek, trok de kraag van mijn regenmantel op en zette koers naar het café, dat amper een straat verder lag.

Ik was enkele huizen ver toen ik een tweede portiek zag; althans, dat dacht ik. Pas te laat besepte ik dat het geen portiek maar een smal steegje betrof. De schaduw slokte me bijna op. In één snelle beweging dook de man op. Ik had zelfs geen tijd om de Mauser tevoorschijn te halen. Hij had me als een ordinaire valsspeler de pas afgesneden en was in een lus dwars door een open huis of een kapot geschooten huizenblok naar dit steegje geslopen. Dat was het enige voordeel van de hel die de oorlog hier had achtergelaten: de stad, nu bereikbaar dan ooit, als een labyrint, één grote gatenkaas, uitgekraterd door bommenwerpers en toeval, waarin mensen als laboratoriummuizen rondwaalden, niet beseffend dat ze al drie keer voorbij hun eigen huis waren gekomen.

‘Goedenavond,’ zei de stem van de onbekende man.

Hij wachtte op een antwoord, tevergeefs. Het was al dagen geleden dat ik nog tegen iemand had gesproken. Mijn tong leek verlamd. Bovendien versperde hij me ostentatief de weg. Hij leek op een van de vele plundersaars die de straten van Baden-Baden onveilig maakten.

‘Ik ken u, hè?’ ging de man door.

'Ik denk het niet,' zei ik snel en ik wilde doorlopen, maar hij ging voor me staan. 'Wacht 's even. Jawel, u bent de heer Kiewitz.'

Dat was het moment waarop ik overwoog om naar de overkant te lopen, in de richting van het café, weg van hem, weg van het gruwelbeeld dat zich al vormde in mijn hoofd. Het was nacht, dus wie het ook was, hij kon onmogelijk zomaar mijn gezicht herkend hebben. 'Tenzij hij me al veel eerder in de gaten hield.

'Ik denk dat u zich vergist,' zei ik.

'Niet waar, u bent Werner Kiewitz.'

Ik zei nu niets meer en wilde hem opzij duwen, toen hij zijn hand in zijn binnenzak stak. Het moest nu snel gebeuren. Als ik te lang aarzelde, kon ik het wel schudden. De mensen van het verzet reageerden nog impulsiever en sneller dan tijdens de oorlog. Haat, wraak en eer laaiden ook na de oorlog fel op. Ik had de vele berichten al gehoord over de slachtoffers die 's ochtends vroeg werden teruggevonden, midden op straat, uitgestelde lijken, die drie jaar te laat uit de kast kwamen vallen.

'Ik denk echt dat u zich vergist,' zei ik stellig, maar zo zelfverzekerd zal ik wel niet geklonken hebben, want de man haalde zijn hand uit zijn zak en zei:

'Jawel, u was de bewaker.'

Ik stond op het punt om de Mauser te trekken en de man terug het steegje in te duwen. Neerschieten zou ik uiteindelijk niet kunnen, want ik heb nog nooit een mens neergeschoten, behalve dan in de oorlog, maar desnoods - die gedachte drong zich op als een reserveplan - zou ik het wapen wel gebruiken om hem tegen het hoofd te slaan en hem op de grond te krijgen.

'Kolonel Werner Kiewitz, de bewaker,' zei de man. 'Wat is er gebeurd met uw arm?' Hij knikte naar de leegte, de herinnering aan mijn rechterarm en schouder; ook mijn schaduw op de wand had iets onheilspellends, iets van een oude zonderling in een Chinees schimmenspel.

Hij had geen wapen bovengehaald, maar een eenvoudige rundslederen portefeuille waarvan de kleur in het duister niet kon worden vastgesteld. Hij klapte de portefeuille open en liet een foto van zichzelf achter folie zien; een kaart of een overheids-pas. Het maakte niet uit. Ik was allang blij dat het geen wapen bleek. De tijden dat de Gestapo of de SS met papieren zwaaide en mensen oppakte, waren voorgoed voorbij. Neen, als ze me te grazen wilden nemen, dan zouden ze geen portefeuilles of zachte woorden gebruiken. Ze zouden hun toevlucht nemen tot knuppels, stokken en messen. In de krant, zelfs jaren na datum, zag ik nog de foto's van mannen en vrouwen, kaalgeschoren als lammeren en gecastreerd als zieke varkens.

'Sta me toe me even voor te stellen,' zei de man met een Frans accent. Hij sprak zacht en zoet. 'Mijn naam is Delmarcelle. Ik ben journalist van de Belgische krant *La Libre Belgique*.'